

УДК 811.161.2'42:398.8

Дядищева-Росовецька Ю. Б.

**ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ МОВИ
ТА СТИЛЮ УКРАЇНСЬКИХ ДУМ
XIX – ПОЧАТКУ XX ст.**

Анотація. У статті формулюються і обговорюються основні проблеми, що постають перед українським лінгвофольклористом у справі дослідження мови та стилю українських дум класичного репертуару. Основні напрями вивчення структуруються в аспектах синхронії vs діахронії, мови vs мовлення.

Ключові слова: лінгвофольклористика, кобзар, дума, мова, поетична мова, стиль.

Інформація про автора: Дядищева-Росовецька Юлія Борисівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри історії та стилістики української мови; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Dyadyshcheva-Rosovetska J.B.

**BASIC PROBLEMS OF STUDY OF LANGUAGE AND
STYLE OF UKRAINIAN DUMAS OF XIXth – BEGINNING
OF XXth CENTURY**

Abstract. The article formulates and discusses the main problems facing the Ukrainian lingvofolklorist, in the matter of study language and style of Ukrainian dumas of classic repertoire. Basic directions of study are structured in the aspects of synchrony vs diachrony, language vs speech.

The questions of duma's conservative traditions of XIX – early XX century in comparison with the epic genre of other nations is rising.

Individual attention paid to the quantity of "epic formulas" which had become familiar with folk singer and created by him.

It seems to be a promising to outline as the object of research on the one hand the actual text of doom, and on the other - their performers: kobzars and lyre players as subjects of language.

In addition, among the verbal aspects two remain operative - duma relevant text to specific dialect of the artist and, M. Mur'yanov's "poetics of church Slavonic".

Keywords: linguofolkloristics, duma, kobza-player, language, poetic language, style.

Information about author: Dyadyshcheva-Rosovetska Juliya Borysivna – PhD, associate professor; associate professor of the department of history and stylistics of Ukrainian language.; Institute of philology; Kyiv national Taras Shevchenko university.

Дядищева-Росовецкая Ю.Б.

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ ЯЗЫКА И СТИЛЯ УКРАИНСКИХ ДУМ XIX – НАЧАЛА XX ВВ.

Аннотация. В статье формулируются и обсуждаются основные проблемы, которые встают перед украинским линвофольклористом, обращающимся к исследованию языка и стиля украинских дум классического репертуара. Основные направления изучения структурируются в аспектах синхронии vs диахронии, языка vs речи.

Ключевые слова: линвофольклористика, кобзарь, дума, язык, поэтический язык, стиль.

Информация об авторе: Дядищева-Росовецкая Юлия Борисовна – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры истории и стилистики украинского языка; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Виявлення і структурування основних проблем дослідження мови та стилю українських дум XIX – початку XX ст. спроможне допомогти розв'язанню кардинальних питань вивчення цього фольклорного жанру, зокрема прояснити загадки обставин його виникнення та соціологічної ідентифікації творців – кобзарів та лірників. З іншого ж боку, ці проблеми залишаються в методологічному просторі сучасної української лінвофольклористики. Пропонована стаття має метою лише сформувати певний перелік дослідницьких можливостей, що відкриваються в такій двоїтій перспективі.

Згадані проблеми можуть бути розглянуті на двох основних рівнях – синхронічному й діяхронічному. Текстовою базою для обох має стати класичний корпус народних дум XIX – початку XX ст. за винятком фальсифікатів. Зрозуміло, що туди не увійдуть і пізніші новотвори, хоч би і постали вони у середовищі кобзарів і лірників. Зразком для такого відбору текстів може бути корпус дум у виданні К. Грушевської [5; 6], але ж тексти мають бути текстологічно опрацьовані на сучасному рівні. Варто зазначити також, що коли йдеться про мову фольклору, протиставлення синхронії та діяхронії стає значною мірою умовним.

Але дуже корисно було б почати з компаративного огляду цієї проблематики, спостереження на якому дозволили би з більшою впевненістю визначити цікаві для дослідження явища мови та стилю українських дум, а в деяких випадках – у певному наближенні встановити й національну своєрідність цих явищ. Український лінгвофольклорист при цьому потрапляє в залежність від ступеня розробленості та методологічного рівня досліджень мови та стилю епічних жанрів у інших народів. Так, І. Голєніщев-Кутузов, спираючись на свої спостереження над сербськими епічними піснями, а також М. Ауєзова над казахським епосом і Н. Дмитрієва над алтайським, робить таке узагальнення: "Користуючись технікою усного виконання, виробленою протягом століть, народний співець спроможний годинами імпровізувати на задану тему" [4, с. 310]. Українські епічні співці не були на таке здатні. Це пояснюється консервативним станом думової традиції в XIX – на початку XX ст., але чим пояснити цю консервативність у порівнянні з тим же сербським епосом? Чи не тим, що період творення основного корпусу дум був порівняно коротким? Такий важливий елемент епічного стилю, як "епічні формули", в минулому столітті вивчалися з особливою науковою прискіпливістю (див.: [15]). В тому ж сербському епосі А. Лорд звертає увагу на процес вироблення співцем своїх власних формул: "Зворотів, засвоєних від інших співців, зрозуміло,

більше у ранні роки навчання, число їх поступово зменшується відповідно до того, як зростає вміння створювати нові сполуки, хоч обидва процеси – засвоєння і створювання – не припиняються протягом усього життя співця" [10, с. 57]. Але ж має значення й кількість формул, що ними може оперувати співець певного національного епосу. Вже зрозуміло, що в сербській традиції їх багато. Щодо билин, то П. Ухов, дослідник їхніх формул ("типических мест") зауважує: "Номенклатура типових місць у билинах значна" [20, с. 11]. В одному із записів билини про Дуная він знаходить 44 формули [20, с. 11-12], а загалом у своїй праці наводить із різних билин їх 53. У наших думках формули можуть істотно варіюватися [9], але їх набагато менше, ніж у сербському епосі та билинах. Це явище теж потребує пояснення.

Наведемо приклад, коли методологічно плідним є порівняння із явищами мови і стилю творів не лише іноземних, але і набагато більш ранніх, ще й літературних та не епічних. Ідеться про поезію трубадурів. У праці М. Мейлаха дослідник мови та поетичної мови українських дум знаходить пошукові моделі для вивчення таких явищ, як елементи в думовій мові "наддіалектного утворення – койне, яке не можна ототожнити з жодною з існуючих говірок" [11, с. 18]; "високий ступінь опрацьованості мови за відставання нормативності" [11, с. 35]; протиставлення у мовній свідомості творців та виконавців "народної мови <...> основній писемній мові" [11, с. 41], взагалі процедури виявлення конкретної структури мовної свідомості, з одного боку, укладачів думових творів, з іншого ж, кобзарів та лірників XIX – початку XX ст. Чи виявляється в текстах дум "поетична пам'ять" творців і виконавців? От М. Мейлах відносить куртуазну культуру "до типу орієнтованого на того, хто говорить, а не на того, хто слухає. Це означає, що аудиторія моделює свою поведінку за зразком творця важких, малодоступних текстів, образ його набуває в очах цієї аудиторії вищої, ідеальної цінності, вартості наслідування" [11, с. 27]. Виникає асоціація з літературним побутом символістів,

футуристів, сюрреалістів ХХ ст., але ж цілком можлива фольклорна генеза описаного явища. Адже Є. Мелетинський писав про поетичну мову фольклору, що вона, "формуючись за зразком сакральних, езотеричних мов, на перших порах виразно акцентує свою формалістичну ускладненість як ознаку художності, як доказ своєї майстерності, мистецтва" [12, с. 108]. Художня ускладненість поетичної мови дум безперечна, але чи можна реконструювати подібні до виявлених М. Мейлахом стосунки між слухачами та творцями-виконавцями дум часів їх постання, виходячи з тих текстів, що збереглися? А якщо ні, якщо навіть, коротко кажучи, індивідуальність авторської позиції ледве проглядається, то чим це пояснити? Чому в ХІХ – на початку ХХ ст. ставлення народу до кобзарів і лірників зовсім не нагадувало напівсакральний статус епічних співців у східних народів (див.: [16, с. 83-85]). Чи не варто і в поетичній мові дум пошукати "слова-теми", ключові слова, що поступово кристалізуються в процесі поетичного використання і переходять у "слова-міфи" [11, с. 88–89]?

Що ж до внутрішньонаціонального дослідження мови і стилю (поетичної мови) дум, то варто почати із синхронічного підходу. Тут можна визначити певні проблемні концентри, перший з яких має за об'єкт дослідження власне тексти дум, а другий – їх виконавців, кобзарів і лірників як суб'єктів мовної діяльності. В першому проблемному концентрі можна казати про розрізнення мови дум та їх поетичної мови. Серед власне мовних аспектів залишаються актуальними два – стосунок думового тексту до конкретного діалекту виконавця і, трохи модифікуючи вислів М. Мур'янова, "поетика церковнослов'янізмів". Перші заперечення проти нівелювання діалектних особливостей думових записів публікаторами прозвучали ще в другій половині ХІХ с. Зокрема, О. Потебня звернув увагу на те, що П. Куліш надрукував "вісім дум, записаних ним в Олександрівці Сосницького повіту не в тому вигляді, в якому чув їх від Андрія Шута, а в переробці на українську говірку, з утриманням лише небагатьох

особливостей сосницької говірки, що не перечать, на його думку, слухові степовика". Дослідник саркастично запитував: "Що за привілейовані люди ці степовики: в офіру їхньому естетичному задоволенню <...> приноситься ідентичність пам'яток!" [14, с. 65]. Взагалі ж в Україні діалектні особливості дум вивчалися дуже мляво. Тут, мабуть, відбито не найкращу традицію слов'янської лінгвофольклористики. На українську її гілку цілком поширюється констатація російського мовознавця С. Нікітіної, що "немає жодного завершеного наукового зіставлення мови фольклорних текстів і говірки якого-небудь певного регіону або хоча б одного села за всіма мовними рівнями – ця праця ще попереду" [13, с. 3]. Тут ідеальною була би схема дослідження, що містила би такі етапи: доведення використання певним кобзарем або лірником певної говірки, підтвержене біографічним матеріалом про нього; знаходження адекватного наукового опису відповідної говірки, записаних діалектологами їхніх писемних реалізацій; діалектологічна експертиза мови думового репертуару виконавця, повний опис його діалектних рис; контрольне зіставлення мови думового репертуару співця з творами фольклору інших жанрів, записаних у тій же місцевості. На цьому шляху можливі висновки про наддіалектні (в іншому аспекті внутрішньожанрові) мовні особливості думового епосу, або – чому ні? – про їх відсутність.

Важливим є й дослідження тих уявлень, що існували у кобзаря-виконавця про мовну норму. Лінгвофольклорист тут має, як на нашу думку, розрізняти мовну норму всередині (1) текстів думового репертуару, (2) усього репертуару виконавця, (3) у буденному мовленні його, зокрема в заувагах до виконаних текстів. Наступний крок на цьому шляху – це повний опис мовних особливостей певних піджанрів (невольничі думи, героїчні, про Хмельниччину тощо), а останній – такий самий опис думового епосу в цілому, де доведеться звернутися вже до "винесення за дужки" справді спільних для усіх дум мовних рис.

З іншого ж боку, цілком придатним для вивчення мови дум є врахування співвідношення, описаного В. Русанівським на рівні літературної мови: "Індивідуально-авторське вживання слів не можна, звичайно, різко відділяти від загальномовного. Але загальномовне можна (а в історії літературної мови і в стилістиці т р е б а) розглядати тільки як тло, як чисте полотно, на якому письменник вишиває свій особистий узор" [18, с. 60]. "Чистим полотном" у нашому випадку виступає складне багаторівневе мовне втілення думового тексту, але ж не доводиться відкидати й індивідуальні особливості епічного співця – від творчих до пов'язаних з його особливостями психофізіологічними (наприклад, своєрідність вимови, пов'язана з некомплектом зубів абощо) і психологічними (природна сміливість або ж конформізм стосовно влади тощо).

Сучасна дослідниця староукраїнської літературної мови Л. Гнатюк наполягає на надзвичайній важливості реконструкції "української мовної свідомості (етнічної, суспільної, певної соціальної групи, індивідуальної) як на певних часових проміжках, так і в діахронії" [3, с. 45]. У нашому випадку мовну свідомість того ж кобзаря або лірника ХІХ ст. можна уявити як зріз, де представлені різноманітні компоненти, що актуалізуються під час виконання не лише дум, а й інших фольклорних творів, а також і в інших конкретних мовно-комунікативних ситуаціях, наприклад; під час літургії в церкві, за розмов із паном, з російським ісправником, з поляком (якщо виконавець заходив на Правобережжя), з селянами, носіями свого ж діалекту, з селянами-носіями інших діалектів. Найбільш принципове значення тут мало вислуховування церковної служби та навчання творам усної християнської поезії, що входили до їхнього репертуару. Проблему церковнослов'янських у думках традиційно, під гіпнозом жанрологічної гіпотези П. Житецького, ставлять діахронічно, їх появу пов'язують лише з першотворцями дум, забуваючи, що кобзарі та лірники протягом всього існування свого фаху (а також цеху)

вислуховували церковнослов'янські служби, а також чули та самі виконували псалми та духовні вірші.

Що ж до стилю дум, то в ньому варто розрізняти сукупність "форм або засобів зображення" (В. Виноградов) або прийомів і способів художньої обробки слова, притаманний думовому епосу в цілому, і певні поетикальні (притаманні поетиці) особливості індивідуального стилю конкретного епічного співця. Для першого комплексу доцільно застосовувати термін "поетична мова", але у лінгвофольклористичному розумінні, другий можна розглядати як прояви "поетичного мовлення". Свого часу В. Виноградов пропонував широке розуміння терміна "поетична мова" в художній літературі, зауважуючи, що "в центрі науки про неї, – поруч із описом і визначенням поетичних функцій метафор та інших тропів, – стають питання естетики поетичного слова", і далі подано значну кількість прийомів організації поетичного тексту – від його "евфонічної і взагалі фонічної будови" і до "питань зв'язку, взаємодії і протиставлення образів, їх граматичного оформлення і т. ін." [2, с. 159]. З погляду фольклориста, поетична мова усної традиції має "специфічну *організацію*. Якщо скласти словник тропів певного фольклору, такий тезаурус відзначався би, насамперед, чіткою *граничністю*" [17, с. 35–36]. Так само і тезаурус поетичної мови дум є обмеженим і може бути відтворений без великих труднощів. Водночас є в ньому певна ієрархія, бо епічні формули, з одного боку, та своєрідна віршової структура, з іншого, явно виступають як головні та кардинальні компоненти поетичної мови дум – і тому, зокрема, що їх присутність дозволяє віднести текст до жанру думи.

Повертаючись до проблеми думових формул, відзначимо концептуальність критики А. Гуревичем формульної теорії Перрі-Лорда. Дослідник фіксує "парадоксальну ситуацію, яка полягає в тому, що теорію формульності мало цікавить формула як така" [7, с. 61]. Не входячи в обговорення справедливості цього докору, ми із свого боку маємо вказати на поки що не використаний потенціал лінгвістичного дослідження

.....

конкретних думових формул. На цьому шляху доведеться розв'язати кілька дуже цікавих питань, як складних, так і простіших. До перших ми би віднесли таке: зараз фольклористи розпізнають формулу, встановлюючи їх повторюваність у думовому епосі, а інколи беручи до уваги присутність аналогів у слов'янських епосах, або навіть у епосах інших індоєвропейських народів. Але чи існують мовностилістичні прикмети, що дозволяли традиційному слухачеві розгледіти формулу у рецитованому тексті за першого з ним знайомства й без цієї процедури? До простіших підходів слід віднести всебічний мовний опис формул на рівнях графемному, морфологічному, синтаксичному, лексичному і фразеологічному.

Варто також дослідити жанрову обумовленість мовної реалізації тропів та інших явищ поетичної мови. Зокрема, дуже корисно було би отримати відповіді на запитання: чи отримують помітний мовний думовий колорит ті втілення традиційних прийомів художньої організації тексту (або ще "дологічних"), які знаходимо в думках? Чи були специфічно думові втілення цих прийомів? От фольклорист наводить початок думи "Хмельницький і Барабаш" ("Із день-години, / Як стала тривога на Україні..."), де першу синтагму розглядає як приклад реалізації прийому "типізації часу" [17, с. 532]. Наскільки нам відомо, у записах українського фольклору оте "Із день-години" більше не зустрічається. Тоді із чим ми маємо справу? Це може бути давня думова формула, що не знайшла втілення в інших записаних текстах. І це може бути продукт індивідуальної творчості певного епічного співця, що спирався на традиційну поетику. Далі, початкове "із" тут обумовлено саме контекстом. Чи впливає з цього, що первісно це втілення прийому звучало як "день-година"? Чи не була це "матриця", на основі якої формувалися прийоменникові конкретизації формули?

Зважаючись на вивчення мови і стилю дум на діахронічному рівні, ми в ідеалі маємо розрізняти мову творця і мову виконавця, і відповідно поетичну мову творця та поетичну мову

виконавця. Але таке вивчення зустрічається зі специфічними труднощами, які парадоксально впливають із непоганого, здавалося б, стану вивчення питання. Ідеться, зрозуміло, про дослідження в річищі історично-реконструктивного підходу. Його було закладено вже засновником наукового вивчення мови та стилю дум П. Житецьким. Він намагався деякі особливості стилю дум, зокрема, використання церковнослов'янізмів, пояснити реконструктивно, заразом висловивши й гіпотези про обставини виникнення дум та соціологічно-культурну конкретизацію їхніх творців.

Деякі висновки дослідника реферувала вже у 20-х рр. К. Грушевська. За її спостереженнями, він знаходить у думках численні "книжні, ненародні вирази, і трудні стилістичні форми, чужі народнім пісням". Саме "сі ознаки приводять Житецького до шукань походження думи в якомсь народнім осередку, близьким до шкільної культури" [6, с. CXLV], а саме до верстви мандрівних школярів-дяків, адже це "верства освічених людей дуже близьких до народу і спеціально до козацтва, що весь час активно переводила обмін між тогочасною шкільною літературною культурою та народнім світоглядом і народною поезією, витворяючи своєрідну категорію популярної шкільної поезії <...> і в зв'язок з тою словесністю, що розносили вони, ставить Житецький і думи" [6, с. CXLV]. Об'єктивно ця концепція П. Житецького відповідає антидемократичній теорії "культури, що опускається" (див. про неї: [1, с. 284-287]), яка, незалежно навіть від її стосунку до дійсності, не може викликати симпатії в жодного фольклориста. Але слід визнати, що сам П. Житецький і творчість мандрованих дяків інтерпретував як народну. Це впливає із його зауваження, що в думках "трапляються часто взірцеві періоди, ніби побудовані за всіма правилами риторичного мистецтва: тільки непідробна щирість, що належить народньому слову, каже нам вірити, що сі періоди утворив народ, а не написала рука досвідченого стиліста!" [8, с. 15; цит. за: 6, с. CXLVI]. Але ж як має

.....

лінгвофольклорист вимірювати оту "непідробну щирість", в яких одиницях?

Очевидно, в наш час потрібні копітки порівняння літературної продукції мандрованих дяків і дум саме на рівні текстів. Зараз було б корисно на діахронічному рівні вивчення мовностилістичної форми дум утриматися поки що від нових генологічних гіпотез, а зосередитися на видобуванні з текстів дум інформації про попередні стани її екзистенції. І тут важливого значення набувають коментарі кобзарів та лірників до виконаних ними думових текстів. Були й такі кобзарі, які не розуміли значення архаїзмів і не могли їх пояснити (але вони все одно ці думи транслиювали), і такі, які бралися розтлумачити, хоча і не завжди правильно. Наприклад, вже згадуваний вище О. Вересай на запитання про значення слова "орда" відказав: "Не що ж, як погоня" [19, с. 175]. Зрозуміло, що текст, який свого часу перейняв О. Вересай, вже містив слово "орда", але на якому етапі забулося його значення, безперечно відоме авторові тексту думи або якому із його наступників-"редакторів" – оце питання! Але ж тільки подібні мікроаналізи й здатні привести до надійних наукових висновків стосовно мови та стилю первісних, авторських текстів дум.

Наш короткий огляд призводить до доволі сумних висновків. Звісно, це неприємно констатувати, але вивчення мови та стилю українських дум помітно не дотягує до сучасного світового рівня. До думового матеріалу фактично не докладалися новітні методи лінгвістичного та поетикального аналізу, не проведено було й картографування дум за ознаками діалектів, не розв'язано проблему походження архаїзмів та церковнослов'янізмів у лексиці записів XIX – початку XX ст., немає повних описів мовної форми та поетичної мови текстів, що збереглися. Справі можуть допомогти лише конкретні прискіпливі дослідження.

Отже, доводиться констатувати помітне відставання вивчення мови та стилю українських дум. До думового матеріалу фактично не докладалися новітні методи

лінгвістичного та поетикального аналізу, не проведено було й картографування дум за ознаками діалектів, не розв'язано проблему походження архаїзмів та церковнослов'янizmів у лексиці записів XIX – початку XX ст., немає повних описів мовної форми та поетичної мови текстів, що збереглися. І насправді тут можуть допомогти лише конкретні прискіпливі дослідження в указаних напрямках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азадовский М. К. История русской фольклористики : В 2-х томах / Азадовский М. К. ; под ред. К. Д. Кавелина и Н. И. Надеждина. – Т. 2. – М. : Учпедгиз, 1963. – 364 с.
2. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – 256 с.
3. Гнатюк Л. П. Мовний феномен Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції : монографія / Л. П. Гнатюк. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2010. – 446 с.
4. Голенищев-Кутузов И. Н. Эпос сербского народа / И. Н. Голенищев-Кутузов // Эпос сербского народа ; Изд. подгот. И. Н. Голенищев-Кутузов. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – С. 219-317.
5. Грушевська К. Українські народні думи: [У 2 т.]. Т. 1 корпусу. Тексти №№ 1-13 і вступ К. Грушевської / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського ; Відп. за вип. Г. Скрипник. – К., 2004. – 175 с. – Перевид з вид. 1927 р.
6. Грушевська К. Українські народні думи: [У 2 т.]. Т. 2 корпусу. Тексти №№ 14-33 і передм. К. Грушевської / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського ; Відп. за вип. Г. Скрипник. – К., 2004. – 303 с. – Перевид з вид. 1931 р.
7. Гуревич Е. А. Парная формула в эдической поэзии (опыт анализа) / Е. А. Гуревич // Художественный язык средневековья. – М. : Наука, 1982. – С. 61–82.
8. Житецкий П. Мысли о народных малорусских думах / П. Житецкий. — К. : Изд. ред. журн. "Киев. Старина" : Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1893. – IV, 249, [3] с.
9. Колесса Ф. Формули закінчення в українських народних думах у зв'язку з питанням про наверстування дум / Ф. Колесса // ЗНШТ. – Т. 155. Праці філологічної секції. – 1937. – С. 29–67.

10. Лорд А. Б. Сказитель / А.Б. Лорд ; Пер. с англ. и коммент. Ю. А. Клейнера и Г. А. Левингтона. – М. : Издательская фирма "Вост. Литература" РАН, 1994. – 368 с.
11. Мейлах М. Б. Язык трубадуров / М. Б. Мейлах. – М. : Наука, 1975. – 240 с.
12. Мелетинский Е. М. Поэтическое слово в архаике / Е.М. Мелетинский // Историко-этнографические исследования по фольклору. – М., 1994. – С. 86–110.
13. Никитина С. Е. Устная народная культура и языковое сознание / С.Е. Никитина. – М. : Наука, 1993. – 187 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://norseski.narod.ru/>
14. Потебня А. А. Общий литературный язык и местные наречия / А. А. Потебня // Олександр Опанасович Потебня ; Ювілейний зб. До 125-річчя з дня народження. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – С. 63–77.
15. Путилов Б. Н. Послесловие / Путилов Б.Н. // Лорд А. Б. Сказитель / Пер. с англ. и коммент. Ю. А. Клейнера и Г. А. Левингтона. – М. : Издательская фирма "Вост. Литература" РАН, 1994. – С. 323–342.
16. Путилов Б. Н. Эпическое сказительство: Типология и этническая специфика / Б. Н. Путилов. – М. : Изд. фирма "Вост. Литература" РАН, 1997. – 296 с.
17. Росовецький С. Український фольклор у теоретичному висвітленні : підручник / С. Росовецький. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2008. – 623 с.
18. Русанівський В. М. Шевченкове індивідуально-авторське слововживання / В. М. Русанівський // Слово і час. – 1990. – № 11. – С. 60-64.
19. Украинские народные думы / Изд. подгот. Б. П. Кирдан. – М. : Наука, Гл. ред. вост. лит-ры, 1972. – 560 с.
20. Ухов П. Д. Атрибуции русских былин / П. Д. Ухов. – М. : Изд-во МГУ, 1970. – 192 с.

REFERENCES

1. Azadovskij M. K. *The history of Russian folklore : In 2 volumes* [Istorija russkoj fol'kloristiki : V 2-h tomah] / Azadovskij M. K. ; pod. red. K. D. Kavelina i N. I. Nadezhdina. – Т. 2. – М. : Uchpedgiz, 1963. – 364 s.
2. Vinogradov V. V. *Stylistics. The theory of poetic language. Poetics*. [Stilistika. Teorija pojeticheskoi rechi. Pojetika] / V. V. Vinogradov. – М. : Izd-vo AN SSSR, 1963. – 256 s.

3. Hnatiuk L. P. *Hryhorij Skovoroda linguistic phenomenon in the context of old Ukrainian book tradition: monography* [Movny fenomen Hryhoriia Skovorody v konteksti staroukrainskoi knyzhnoi tradytsii : monohrafiia] / L. P. Hnatiuk. – K. : VPTs "Kyivskiy universytet", 2010. – 446 s.
4. Golenishhev-Kutuzov I. N. *The epic of the Serbian people* [Epos serbskogo naroda] / I. N. Golenishhev-Kutuzov // Epos serbskogo naroda ; Izd. podgot. I. N. Golenishhev-Kutuzov. – M. : Izd-vo AN USSR, 1963. – S. 219-317.
5. Hrushevska K. *Ukrainian Folk Ballads* [Ukrainski narodni dumy : [U 2 t.]. T. 1 korpusu. Teksty №№ 1-13 i vstup K. Hrushevskoi] / NAN Ukrainy, IMFE im. M. T. Rylskoho ; Vidp. za vyp. H. Skrypnyk. – K., 2004. – 175 s. – Perevyd. z vyd.1927 r.
6. Hrushevska K. *Ukrainian Folk Ballads* [Ukrainski narodni dumy : [U 2 t.]. T. 2 korpusu. Teksty №№ 14-33 i peredm. K. Hrushevskoi] / NAN Ukrainy, IMFE im. M. T. Rylskoho ; Vidp. za vyp. H. Skrypnyk. – K., 2004. – 303 s. – Perevyd. z vyd.1931 r.
7. Gurevich E. A. *Twin formula in the Edda poetry (the experience of the analysis)* [Parnaja formula v jeddicheskoj poezii (opyt analiza)] / E. A. Gurevich // Hudozhestvennyj jazyk srednevekov'ja. – M. : Nauka, 1982. – S. 61–82.
8. Zhiteckij P. *Thoughts about the Ukrainian folk ballads* [Mysli o narodnyh malorusskikh dumah] / P. Zhiteckij. — K. : Izd. red. zhurn. "Kiev. Starina" : Tip. G. T. Korchak-Novickogo, 1893. – IV, 249, [3] s.
9. Kolessa F. *The final formulas in Ukrainian folk ballads in connection with the question on the constituting of folk ballads* [Formuly zakinchennia v ukrainskykh narodnykh dumakh u zviazku z pytanniam pro naverstvuvannia dum] / F. Kolessa // ZNShT.– T. 155. Pratsi filolohichnoi sektsii. – 1937. – S. 29–67.
10. Lord A. B. *The singer of tales* [Skazitel'] / A. B. Lord ; Per. s angl. i komment. Ju. A. Klejnara i G. A. Levingtona. – M. : Izdatel'skaja firma "Vost. Literatura" RAN, 1994. – 368 s.
11. Mejlah M. B. *The language of the troubadours* [Jazyk trubadurov] / M. B. Mejlah. – M. : Nauka, 1975. – 240 s.
12. Meletinskij E. M. *The poetic word in archaic* [Pojeticheskoe slovo v arhaikie] / E. M. Meletinskij // Istoriko-jetnograficheskie issledovanija po fol'kloru. – M., 1994. – S. 86–110.
13. Nikitina S. E. *The oral folk culture and language consciousness* [Ustnaja narodnaja kul'tura i jazykovoje soznanie] / S. E. Nikitina. – M. :

.....
Nauka, 1993. – 187 s. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa : <http://norseski.narod.ru/>

14. Potebnja A. A. *Common literary language and local dialects* [Obshhij literaturnyj jazyk i mestnye narechija] / A. A. Potebnja // Oleksandr Opanasovich Potebnja ; Juvilejnij zb. Do 125-richchja z dnja narodzhennja. – K. : Vid-vo AN URSR, 1962. – S. 63–77.

15. Putilov B. N. *Afterword* [Posleslovie] / Putilov B.N. // Lord A. B. Skazitel' / Per. s angl. i komment. Ju. A. Klejnera i G. A. Levingtona. – M. : Izdatel'skaja firma "Vost. Literatura" RAN, 1994. – S. 323–342.

16. Putilov B. N. *Epic storytelling: Typology and ethnic specifics* [Epicheskoe skazitel'stvo: Tipologija i etnicheskaja specifika] / B. N. Putilov. – M. : Izd. firma "Vost. Literatura" RAN, 1997. – 296 s.

17. Rosovetskyi S. *Ukrainian folklore in the theoretical treatment: textbook* [Ukrainskyi folklor u teoretychnomu vysvitlenni : pidruchnyk] / S. Rosovetskyi. – K. : VPTs "Kyivskyi universytet", 2008. – 623 s.

18. Rusanivskyi V. M. *Shevchenko's individual word-usage* [Shevchenkove indyvidualno-avtorske slovovzhyvannia] / V. M. Rusanivskyi // Slovo i chas. – 1990. – № 11. – S. 60-64.

19. *Ukrainian Folk Ballads* [Ukrainskie narodnye dumy] / Izd. podgot. B. P. Kirdan. – M. : Nauka, Gl. red. vost. lit-ry, 1972. – 560 s.

20. Uhov P. D. *Attributions of Russian bylinas* [Atribucii russkih bylin] / P. D. Uhov. – M. : Izd-vo MGU, 1970. – 192 s.

Дата надходження до редакції – 20.03.2015 р.

Дата затвердження редакцією – 8.04.2015 р.